

TANRI HAKKINDA PARADOKSAL KONUŞMAK: İBN ARABİ VE KARL BARTH ÖRNEĞİ

Yard. Doç. Dr. Metin YASA*

"... Bazı İslam düşünürleri Allah'ın sıfatları konusunda 'onlar ilahi Zat ile ne aynıdır, ne de O'ndan gayridir' diyerek en azından ilk bakışta paradoksal görünen bir ifadeyi çok sık kullanmışlardır. Burada günlük dilin yetersiz kalışı, Tanrı hakkında konuşurken alışlagelmemiş bir ifadenin kullanılmasına yol açıyor"¹

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

"İbn-i Arabi'de, her zaman bir çelişki gibi karşımıza çıkan bir birlik, aynılık; bir de çokluk, gayrılık meselesi vardır. Bu problemin aslı nedir? Neyin nesidir ki İbn-i Arabi sık sık müracaat ediyor bu yola?"²

Prof. Dr. Hüsameddin ERDEM

ÖZET

Bu makale, İbn Arabi ve Karl Barth'ın ortaya koyduğu şekliyle, Tanrı hakkında paradoksal konuşmayı içermektedir. Her iki filozofun Tanrı hakkında paradoksal konuşmaları, ilgili konuşmaya ilişkin kimi benzer yönleri betimlemeye yönelik bir amaç doğrultusunda, felsefi açıdan değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ilgili iki filozof arasında, Tanrı hakkında paradoksal konuşma, insanın Tanrı suretinde yaratılması ve tanrısal aşka eğilim gibi kimi temel benzerliklerin var olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Paradoks, Tanrı hakkında konuşmak.

Giriş: İbn Arabi ve Karl Barth'da bir Metot olarak Paradoksal Konuşmak/Yazmak

İbn Arabi'nin kullanımı içinde karşıtları birleştirme, Karl Barth'ın kullanımı içinde ise diyalektik, dini/felsefi sorunları çözmeye birer metot olarak karşımıza çıkar; ve her iki metot da Tanrı'yı merkezde gören bir alan içinde hareket eder. Sözgelimi İbn Arabi, kendi metodu hakkında, Harraz'a atıfla şöyle der: "Harraz der ki:

* O.M.Ü. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi, e-mail: metinyasa@yahoo.com

¹ Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, İzmir, 1990, s. 97.

² Hüsameddin Erdem, **Panteizm ve Vahdet-i Vücut Mukayesesi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 62.

evren, Tanrı'nın bir yönü, bir dilidir. Tanrı, kendi varlığı hakkında, ancak ve ancak karşıtları birleştirmekle bilineceğini söyler.³ İbn Arabi, bu konuda Harraz'a bütünüyle katılır ve Tanrı'nın Zahir ve Batın oluşuna ilişkin ayeti⁴ şöyle yorumlar: "Bu durumda O, belirenin kendisidir, belirme halinde gizlenenin de kendisidir. Kendisini gören, başkası değil, yalnızca kendisidir."⁵ Benzer şekilde Barth da, kendi metodu hakkında şöyle der: "Dostum, eğer Tanrı hakkında sorarsan ve ben gerçekten onu sana anlatırsam, benim için tek umudun diyalektik olduğunu anlamalısın."⁶ Peki, Barth'ın anladığı şekliyle diyalektik metot nedir? Diyalektik metot, 'hayır'a karşıtı 'evet' ile, başka bir deyişle 'tez'e antitez ile karşı koymaktır. Barth'ın kullandığı bu metotta, cevap soruyu, soru cevabı içerir; bu anlamda 'hayır', gizlenmiş bir 'evet', 'evet' açıklanmış bir 'hayır'dır.⁷ Barth'ın bu ifadesinin, karşıtlara atıfla İbn Arabi'nin "Zahir 'ben' deyince Batın 'hayır' der; Batın 'ben' deyince Zahir 'hayır' der"⁸ ifadesine oldukça yakın olduğunu söylemek durumundayız.

Bununla birlikte, diyalektik metot söz konusu olduğunda bile, Barth'ın, ilgili metodu kullananlardan hangi filozofa yakın olduğu tartışmalıdır. Çünkü Barth, iddia edildiği üzere, kimi zaman, Aristo gibi, gerçeğin iki aşırı uç arasında saklı olduğunu ifade eder; kimi zaman da, Hegel'e yakın bir çizgide, tez, antitez ve sentezden bahseder; ve genellikle de, içinde döngüsel bir hareketin yer aldığı paradokstan söz eder. Özellikle bu sonuncu noktayı Barth'ın şu ifadesi açıklamaktadır: "Gerçek, ne 'evet'te ne de 'hayır'dadır; aksine, 'evet' ve 'hayır'ın kaynaklandığı başlangıç ve bilgidedir."⁹ Bununla birlikte, Hegel ile Barth arasında, özellikle Tanrı söz konusu olduğunda, aşılabilir bir ayrılığın var olduğu dikkat çekmektedir. Barth'ın Hegel'e yakın olmayışının temelinde, öyle anlaşılıyor ki, Hegel'in Tanrı'yı bir 'olay' olarak görmesi yatmaktadır. Oysa Barth, Tanrı'nın, sıradan bir

³ İbn Arabi, **Fusus el-Hikem**, Dar el-Kitab el-Arabi, Beyrut, trsz, ss. 76-77; Türk. Çev. için bkz.: **Fusus ül-Hikem**, Çev.: Nuri Gencosman, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, ss. 69-70. (İbn Arabi'nin bu eserine bundan sonra kısaca FH diye atıfta bulunulacaktır).

⁴ Kur'an-ı Kerim, 57:3

⁵ FH., s. 77; Türk. Çev.: s. 70.

⁶ Karl Barth, **The Word of God and the Word of Man**, New York, 1957, s. 209, J. Livingston, "An Introduction to Karl Barth", <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/'den> naklen, (22.08.2002)

⁷ M. L. King, "Karl Barth's Conception of God", <http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html/> (20.08.2002)

⁸ FH., s. 70; Türk. Çev.: s. 70.

⁹ Karl Barth, **The Word of God and the Word of Man**, Tr. Douglas Horton, Pilgrim Press, Boston, 1928, s. 72, King, a.g.m., <http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html/'den> naklen.

olay gibi değil, aksine dinamik bir öz olarak anlaşılması gerektiği kanısındadır.¹⁰ Barth, şöyle der: “Tanrı, kişiliği olan bir varlıktır. Ancak, kişiliği, kişiliğe ilişkin görüşlerimizi aştığı müddetçe, kavranılmaz bir kişilik olmak durumundadır.”¹¹ Öyleyse Barth kime yakındır? Her ne kadar Hegel’in özellikle Tanrı’yı *kendi ve kendi için* nitelendirme ve ilgili niteliklerin açılımı konusunda¹², Tanrı’ya atıfla bir yerde “O, kendi ve varolan şeylerdir”¹³, yine Tanrı’ya atıfla başka bir yerde “Hakk, yaratılmış ve varlık kazanmış olan her şeye ilişir. Eğer böyle olmasaydı, zaten kendi olan varlık gerçek olmazdı.”¹⁴ diyen ve bu konuda derin felsefi açıklama ve çözümler yapan İbn Arabi’ye¹⁵ çok şey borçlu olduğu dikkatlerden kaçmasa da¹⁶, Tanrı hakkında paradoksal konuşma söz konusu olunca, Barth’ın en yakın olduğu çizgi, İbn Arabi’dir. Bunun da en açık göstergesi, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, İbn Arabi’nin ‘karşıtları birleştirme’den hareket eden paradoksal konuşma metodudur. Gerçekten de, ilgili metot, her iki filozofta da dini/felsefi sorunları farklı bir açıdan çözmeye yönelik arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

İbn Arabi’nin Tanrı’nın karşıtları özünde birleştirmesinden hareket eden paradoksal konuşma metodu, ne yazık ki İslam dünyasında bir metot olarak anlaşılmamıştır. Bu noktada, İbn Arabi’ye bakışta birbirine taban tabana zıt iki ayrı yaklaşımdan söz edilebilir. Kimileri, anlamdan uzak ve paradoksal yazdığını, deyim yerindeyse Tanrı’yı hafife aldığını, ve düşüncelerinde belli bir bütünlük olmadığını iddia ederek İbn Arabi’yi hem suçlamış, hem de değersiz biri olarak görmüştür. Bu suçlamaların bir örneğini, İbn Teymiyye’de görmek mümkündür.¹⁷ Kimileri ise, İbn Arabi’de görülen paradoksların yorumlanması halinde, paradoksların paradoks olmaktan çıkacağı kanısına varmıştır. Bunun en güzel örneği ise A. E. Affifi’dir.¹⁸ An-

¹⁰ Gary D. Badcock, “Hegel, Lutheranism and Contemporary Theology”, <http://www.swgc.mun.ca/animus/2000vol5/badcock5.htm/> (27.08. 2002).

¹¹ Karl Barth, **The Knowledge of God and the Service of God according to the Teaching of the Reformation**, Tr. J. L. M. Haire and Ian Henderson, Charles Scribner’s Sons, New York, 1939, s. 31, King, a.g.m., <http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html/>’den naklen.

¹² G.W.F. Hegel, **Tinin Görüngübilimi**, çev.: Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 1986, s. 33, 224vd.

¹³ FH., s. 226; Türk. Çev. s. 346.

¹⁴ FH, s. 111; Türk. Çev. s. 134.

¹⁵ İbn Arabi’nin bu konudaki görüşlerinin ayrıntılı bir açıklaması için bkz.: Metin Yasa, **İbn Arabi ve Spinoza’da Varlık**, Elis Yayınları, Ankara, 2003, ss. 79-88.

¹⁶ Mehmet Bayraktar, **Din Felsefesine Giriş**, Fecr Yayınevi, Ankara 1997, ss. 56-57, 72.

¹⁷ Sözelimi bkz.: İbn Teymiyye, **İbn Teymiyye Külliyyatı, 2**, Ter.: Yusuf Işıcık ve diğerleri, Tevhid Yayınları, 1987, s. 147vd.

¹⁸ A.E. Affifi, **Muhyiddin İbnü’l – Arabi’nin Tasavvuf Felsefesi**, Çev.: Mehmet Dağ, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, s. 29-30; Krş.: Mus-

cak, bizce asıl doğru olanı, İbn Arabi'nin gerçekten paradoksal yazdığı¹⁹, ve bu yazımızda da tartıştığımız üzere, paradoksal yazmayı, varlığı anlama ve anlamlandırmaya yönelik bir metot olarak benimsediği gerçeğidir. Burada hemen şunu belirtelim ki, Mehmet Aydın'ın ifade ettiği gibi, "Paradoksal ifadelerin mutlaka çelişkili ve anlamsız olması gerekmez ... Bir paradoksu tam olarak kavrayamayabiliriz; ama bu, onların anlatmak istedikleri hakkında hiçbir fikre sahip olamayacağımız anlamına gelmez. Mesela Kur'an, Allah'ı tasvir ederken, 'O, evveldir, ahirdir, zahirdir, batındır; O her şeyi bilir' (57, 3) buyurur. Bu ifadeyi tam olarak anlamak ve tahlil etmek kolay değildir."²⁰ İmdi, yukarıda dile getirdiğimiz birinci türden bir suçlama, Batı dünyasında, dini/felsefi sorunları kendi anlayışı içinde diyalektik metotla çözmeye çalışan Barth için de geçerlidir. Şöyle denilmektedir: "Diyalektik metot, asla bir 'sonuca', sentezci bir başarıya, ya da istikrarlı bir konuma ulaşamaz. İlgili metodu kullanan biri, devamlı hareket halindeki uçan bir kuşa benzer."²¹

Biz bu yazımızda, dini/felsefi önemi olan pek çok konuda ileri düzeyde düşünceleri olan Barth'ın, paradoksal konuşma metodunu kullanarak, özellikle Tanrı konusu ve ilgili konu etrafında odaklaşan kimi konularda ileri sürdüğü düşüncelerinde, İbn Arabi'ye oldukça yakın bir çizgide seyrettiğine ilişkin görüşümüzü örnekler ışığında tartışmak amacındayız.

Tanrı'nın Karşıtları Özünde Birleştirmesi

İbn Arabi, Tanrı'nın karşıtları özünde birleştirdiğine ilişkin görüşünü Tanrı ile evren arasında gördüğü karşılıklı ilişkiden hareketle tartışır. Bunu yaparken de, daha çok, iki önemli tanrısal nitelik olan 'Zahir' ile 'Batın'ı dikkate alır, ve ilgili nitelikleri, insan ve evren açısından görmeye çalışır. İbn Arabi, sözgelimi, konuya insan açısından yaklaşarak, "Batın oluş bize göredir, nitekim Zahir oluş da ona göredir. Zira O, her ne kadar Batın olsa da, kendi için ve kendi açısından Batın değildir. Nitekim O, bize göre de, Zahir değildir. Kendini Batın olarak nitelenmesi, sürekli algı alanımızın dışında olması nedeniyle, ancak bizim için geçerlidir"²² derken, evren açısından ise, "Zahir olması bakımından Hakk'ın zahiri dediğimiz evrenin şekillerini

tafa Tahralı, "Fususu'l Hikem, Şerhi ve Vahdet-i Vücut ile Alakalı Bazı Mes'eleler", Ahmed Avni Konuk, **Fususu'l Hikem Terçüme ve Şerhi I**, Haz.: Mustafa Tahralı – Selçuk Eraydın, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 39 vd.

¹⁹ Yasa, **a.g.e.**, s. 93, 108.

²⁰ Aydın, **a.g.e.**, s. 97.

²¹ Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

²² İbn Arabi, **el-Futuhât el - Mekkiyye**, Dar Sadır, Beyrut, trsz. (4 Cilt), IV, s. 301. (Bu esere bundan sonra cilt numaralarıyla birlikte kısaca FM diye atıfta bulunulacaktır)

yaratmak için, Hakk, evrenin istediği tanrısal ilgilere rahman niteliğiyle yansır. Batın olarak Hakk, evrenin batınıdır"²³ Bu alıntının içeriği, İbn Arabi'nin düşünce sistemi içinde, kuşkusuz, yaratma, yansıma, etki ve *öteki* ile bütünleşme gibi kavramlar bağlamında çok şey ifade etmektedir. Çünkü burada bir yandan Tanrı'nın kendisiyle, diğer yandan yaratıklarıyla olan ikili ilgisi söz konusudur.²⁴ İlgili bağlamla ilişkin, benzer ifadeleri Barth da görmek mümkündür. Nitekim, Barth'a göre de Tanrı'nın lütfunun iki tür yansıması vardır: i- içsel yansıması; bu, doğrudan Tanrı'ya ilgilidir; ii- dışsal yansıması; bu da yaratma ile ilgilidir. Dışsal yansıması, kendini, en açık bir biçimde dünyanın kendisiyle yaratıldığı İsa'da gösterir.²⁵ Barth'a göre, İsa, 'İlk İmaj'dır, 'Model'dir, 'Sistem'dir, 'Temel Anlam'dır.²⁶ Bununla birlikte, Barth'ın bütünüyle muamma olduğu kanısında olan Earl Cripe²⁷, özellikle yaratma konusu olduğunda Barth'ın teolojisinin büyük ölçüde sorun içerdiğini ileri sürer. Nitekim Cripe'e göre, "Barth, gerçek, fiziksel, zaman ve tarih içerikli bir yaratmaya inanıyor mu? Görünüşe göre hayır."²⁸ Burada, Barth'ın tutumu, yine büyük ölçüde İbn Arabi'nin tutumuna benzemektedir. Nitekim, İbn Arabi'de yaratmanın yanında çok net bir biçimde, yansıma ve belirme kavramlarına da tanık olmaktadır. Hatta, kimi araştırmacılar, oldukça ileri giderek, İbn Arabi'nin düşünce sisteminde 'yaratma'dan söz edilemeyeceğini ileri sürerler. Bu iddianın aşırılıklarla dolu olduğunu burada hemen ifade edelim.²⁹

Tanrı'nın İnsanı Tanrı Suretinde Yaratmasında Görülen Paradoks

Tanrı'nın insanı Tanrı suretinde yaratması konusu bağlamında, Barth hakkında şöyle denilmektedir: "Barth, insanın tam ve özel bir şekilde Tanrı imajına göre yaratıldığına inanıyor mu? Muhtemelen hayır."³⁰ Çünkü Barth'a göre, "Tanrı aşkındır; fakat İsa bütünüyle insandır. Tanrı ölümsüzdür; fakat İsa ölmüştür. Tanrı sonsuzdur, fakat İsa sonludur."³¹ Barth'ın, biraz da İsa'nın tanrısallığına olan

²³ FH, s. 112; Türk. Çev. s. 135.

²⁴ FM, IV, s. 36.

²⁵ Earl Cripe, "The Theology of Karl Barth: An Analytical View", <http://www.godspointofview.com/public/articles/Karl%20Barth.doc/> (17.02.2003)

²⁶ Cripe, a.g.m., <http://www.godspointofview.com/public/articles/Karl%20Barth.doc/>

²⁷ Cripe, a.g.m., <http://www.godspointofview.com/public/articles/Karl%20Barth.doc/>

²⁸ Cripe, a.g.m., <http://www.godspointofview.com/public/articles/Karl%20Barth.doc/>

²⁹ İbn Arabi'nin düşünce sisteminde yaratma konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Yasa, **a.g.e.**, s. 45vd.

³⁰ Cripe, a.g.m., <http://www.godspointofview.com/public/articles/Karl%20Barth.doc/>

³¹ Bkz.: http://seamonkey.ed.asu.edu/~alex/teaching/sunday_school/god.html (20.03.2003)

inancın güçlü etkisiyle olsa gerek, insanın Tanrı imajına göre yaratılıp yaratılmadığı konusunda paradoksal bir tavır takınması, İbn Arabi'nin Tanrı-yetkin insan ilişkisini andırmaktadır. İbn Arabi, yetkin insan hakkında, bir yandan, "Evrende, yetkin insandan daha yetkini yoktur"³², "insan, ancak ruhuyla insandır; ruh da ancak tanrısal suretle yetkinleşir"³³, "yetkin insan, bir bütün halinde tanrısal konumun suretidir"³⁴ şeklinde ifadelerde bulunurken, diğer yandan ise şöyle der:

'Sen kulsun ve sen Tanrı'sın / Burada kim için kulsun sen

Sen Tanrı'sın ve sen kulsun / Hitapta kimle var sözleşmen'³⁵

İbn Arabi, insanın Tanrı suretinde yaratıldığı konusunda şu ifadelere yer verir: "Kuşkusuz, Tanrı'nın tüm nitelikleri senin niteliklerindir; kendi zahirini, O'nun zahiri, kendi batınını O'nun batını, kendi evvelini O'nun evveli ve kendi ahirini O'nun ahiri görürsün. Çoğaltma, eksiltme, kendini O, O'nu kendin yapmaksızın, O'nun niteliklerini kendi niteliklerin, O'nun zatını kendi zatında görürsün."³⁶ Daha açık konuşmak gerekirse, "Hakk Zahir olursa, Halk O'nun belirışinde gizlenir. Bu durumda Halk, Hakk'ın tüm nitelikleri, işitmesi, görmesi, tüm ilgileri ve algıları olur. Halk zahir olursa Hakk onda gizlenir. Bu durumda da, Hakk, doğru haberde de iletildiği üzere, Halk'ın kulağı, gözü, eli, ayağı ve tüm yetileri olur."³⁷ İbn Arabi'den yapılan bu alıntılarda, Tanrı-insan benzerliği ortaya konulurken paradoksal konuşmanın yüklendiği işlev oldukça net bir biçimde görülmektedir. Doğrusu aynı şey Barth için de söylenebilir. Nitekim, Barth'ın düşüncesinde, "diyalektik metot", deniliyor, "bir yandan Tanrı'nın insan olmadığına - zira Tanrı sınırlı olanın ötesindedir- , diğer yandan, kendini sınırlı olan içinde açığa vurduğuna ilişkin ikili gerçeğin tek koruyucusudur."³⁸

Barth, teolojinin üzerinde durması gereken en önemli noktalardan birinin, sonsuz olan Tanrı ile sonlu olan insan arasındaki özsel ayırma işaret etme olduğu kanısındadır.³⁹ Ancak Barth'a göre, Tanrı'nın Tanrı-insan benzerliğinden hareketle bilinmesi mümkün değildir. Zira, "Tanrı ancak Tanrıyla bilinir. Sınırlı yaratıklar, doğru-

³² İbn Arabi, **Tenbihat ala Uluvi el - Hakikat el - Muhammediyyet el - Aliyye**, Mektebet Alem el - Fikr, Qahire, trsz, s. 28. (Bu esere bundan sonra kısaca **Tenbihat** diye atıfta bulunulacaktır).

³³ İbn Arabi, **Tenbihat**, s. 30.

³⁴ İbn Arabi, **Tenbihat**, s. 49.

³⁵ FH, s. 92; Türk. Çev. s. 101.

³⁶ İbn Arabi, **er - Risalet el - Vucudiyye**, Mektebet el - Qahire, Mısır, trsz, s. 5.

³⁷ FH, s. 81; Türk. Çev. s. 79.

³⁸ Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

³⁹ Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

dan Tanrı'nın bir açılımı olamaz. Aksine, yaratıklar Tanrı'yı gizlerler. İşte bu, diyor Barth, (Romalılar, 1: 20)'deki paradoksal söylemdir.⁴⁰ Bununla birlikte Barth, Tanrı hakkındaki konuşmaları, şu şekilde dile getirir: "İnsanlar, Tanrı'nın kendiliğinden meydana geldiğini, Kendi varlığının temelini Kendi olduğunu söylediler. Yine insanlar, uzay ve zamanda Tanrı'nın sonsuzluğu, dolayısıyla da öncesizliği hakkında konuştular. Öte yandan insanlar, Tanrı'nın kutsallığı, doğruluğu, rahmeti ve sabırlı oluşunu ifade ettiler."⁴¹ Barth'ın beşer içrikli kavramlar kullanılarak Tanrı'nın bilinmesinin mümkün olmadığına ilişkin bu hassas tutumu, İbn Arabi'nin Tanrı'nın aşkınlığı ile içkinliği arasındaki tutumuna benzemektedir. Nitekim İbn Arabi de Tanrı hakkında konuşanlara ilişkin şöyle demektedir: "Tutumunu değiştiren, haddini aşan ve sonuçta Tanrı'yı bilme konusunda kendini Tanrı'dan daha iyi bilir bir konumda görenlere şaşım kaldım. Bir grup şöyle dedi: 'İçkinlikten Tanrı'ya sığınırım. Bir diğer grup da şöyle dedi: 'Nitelikleri yadsımaya ileten aşkınlıktan Tanrı'ya sığınırım.'⁴² İbn Arabi, Tanrı'nın içkinliği konusunda konuşanlardan kimilerinin tutumlarını daha ilginç bulur. O'na göre, "bu gruplar içinde içkinlikten içkinliğe sıçrayıp, sonra da bunu aşkınlık sayanlar vardır. Bilgeler, yaptıklarındaki bilgisizlik nedeniyle bunlara gülüp geçmişlerdir. Çünkü bunlar, içkinlikten önceli anlamlarla kendi özylerine yönelmişler, görünürlüklerinden kendileriyle var olan önceli anlamlara geçmişler, böylece kendi içkinliklerinden gene kendi içkinliklerine dönmüşler ve bu dönüş de aşkınlık demişlerdir."⁴³ Bütün bunların aksine, "Tanrı", diyor İbn Arabi, "O'nun benzeri yoktur" diyerek kendini aşkınlılaştırdı, 'O işitendir ve görendir' diyerek kendini içkinleştirdi. Yine Tanrı, 'O'nun benzeri yoktur' diyerek kendini hem aşkınlılaştırdı hem ikileştirdi, 'O işitendir ve görendir' diyerek hem içkinleştirdi, hem tekleştirdi."⁴⁴ Kısacası İbn Arabi'ye göre, aşkınlık⁴⁵ da içkinlik⁴⁶ de bir tür sınırlamadır. Bununla birlikte, yaratma ve belirme açısından, Tanrı'nın diğer varlıklara önceliği vardır.

Tanrı'nın Bilinmesinde Paradoksun İşlevi

Tanrı hakkındaki bilgimiz arttıkça O'nun hakkında ne kadar az şey bilebildiğimizin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olacağı üzerinde

⁴⁰ Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

⁴¹ Karl Barth, **Dogmatics in Outline**, Tr. G. T. Thomson, Philosophical Library, New York, 1949, s. 46, King, a.g.m., <http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html/>'den naklen.

⁴² İbn Arabi, **Kitab el- Mesail, Resal - i İbn Arabi** içinde der.: Muhammed Şihab ed - Din el -Arabi, Dar Sadr, Beyrut, 1997, s. 400.

⁴³ İbn Arabi, **Kitab el- Mesail**, s. 400.

⁴⁴ FH, s. 70; Türk. Çev. s. 57; krş.: FH, s. 111; Türk. Çev. s. 134.

⁴⁵ FH, s. 68; Türk. Çev. s. 52.

⁴⁶ FH, s. 69; Türk. Çev. s. 54.

ısrarla duran Karl Barth, her şeye rağmen, yine de Tanrı'yı bilmenin ancak yadsıma ve onayla, 'hayır' ve 'evet'le işleyen paradoksal konuşma metoduyla mümkün olabileceğini söyler. Barth, bu konuda, Tanrı'ya atıfla, yaratma/kader, af/yargı, bağış/ceza, gerçek olan acı ölüm/daha iyi bir hayata geçiş, insanın Tanrı suretinde yaratılması/insanın düşüşü⁴⁷ türünden kavramlara yer verir. Barth'a göre, "insan, kendi sonlu formülleriyle öncesiz Tanrı hakkındaki gerçeği yakalayamaz. İnsan, yalnızca Tanrı'nın kendi kendini açığa vurma-daki paradoksa tanıklık edebilir."⁴⁸ Bu husus, İbn Arabi'nin, varlığı bilme, anlama ve anlamlandırmayı Tanrı'nın karşıtları özünde birleştirdiği söylemine bağlı açıklama tarzına olabildiğince yaklaşmaktadır. Nitekim, Barth'a göre, Tanrı; diyalektik ve paradoksal bir öz taşır, hem bilinemez hem de bilinebilir; uzaktır, fakat aynı zamanda yakındır.⁴⁹

Tanrı'nın bilinmesi söz konusu olduğunda, her iki düşünür de, Tanrı'yı bilmenin ancak inançla mümkün olduğu kanısındadır. İbn Arabi'nin eserlerinde geçen 'haber' ifadesi, 'vahiyle gelen bilgi' ya da 'verili bilgi' anlamını taşır. Bu cümleden olarak İbn Arabi'ye göre, "Haber, Hakk'a ilişkin haber ve evrene ilişkin haber olmak üzere ikiye ayrışır. Hakk'a ilişkin haber de, bilinen haber ve bilinmeyen haber olmak üzere ikiye ayrışır. Bilinmeyen haber, Tanrı'nın özüyle ilgilidir. Bilinen haber de, aşkınlık nitelikleri gibi, Tanrı hakkında benzerliği ortadan kaldıran, ve, evreni gerektiren nitelikler gibi, Tanrı hakkında benzerliğe yer veren haber olmak üzere ikiye ayrışır."⁵⁰ Bu bağlamda Barth'ın İbn Arabi ile örtüşen görüşü, kuşkusuz, İbn Arabi'nin Tanrı'nın özünün hiçbir şekilde bilinmeyeceğine ilişkin ayrıntılı söylemleridir. Nitekim, Barth da, bilinmesi ve tanımlanması mümkün olmayan bir Tanrı'dan söz eder. Ona göre, gizli olan Tanrı gizli olmaya devam edecektir. Tanrı'yı bildiğimizi söylesek bile, O'nun hakkındaki bilgimiz yalnızca kuşatılmayanın bilgisi olmaktan öte geçemez.⁵¹ Bununla birlikte, İbn Arabi, varlığı bir bütün halinde görme, anlamı bütün içinde yakalama çabasındadır. Dolayısıyla da İbn Arabi'nin karşıtlardan hareketle ortaya konan bütüne olan eğilimi, var olanı parçacı bir yaklaşım içinde ele alanlara karşı geliştirdiği en etkin güç durumundadır. Buna karşılık, Barth'ın gücünü karşıtlardan alan diyalektik metodu, insan bilgisinden hareket ederek Tanrı'nın biline-

⁴⁷ King, a.g.m., <http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html>;
ayrıca bkz.: Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

⁴⁸ Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

⁴⁹ http://seamonkey.ed.asu.edu/~alex/teaching/sunday_school/god.html/ (20. 08. 2003)

⁵⁰ FM, II, s. 257.

⁵¹ King, a.g.m., [http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html/](http://www.stanford.edu/group/King/publications/papers/vol2/520102-.html)

ceğini ileri süren rasyonalizm ve mistisizme karşı kullandığı en önemli silah durumundadır.⁵²

Tanrısal Aşk'ta Görülen Paradoks ve Açıklayıcı Değeri

Bilindiği gibi İbn Arabi, Tanrı hakkında paradoksal konuşmayı tanrısalâ yönelik her konuda sürdürür. Bu durumda, İbn Arabi'nin tanrısal aşk konusunda da paradoksal konuştuğunu gelinen bu noktada ifade etmeliyiz. Öncelikle hemen şunu ifade edelim: Acaba, İbn Arabi, tanrısal aşkı nasıl tanımlamaktadır?

Tanrısal aşkı tanımlama konusunda oldukça net ifadeler kullanan İbn Arabi'ye göre, "tanrısal aşk, Tanrı'nın, bizi, bizim ve kendisi için sevmesidir. Bizi kendisi için sevmesine gelince, Tanrı şöyle der: 'Bilinmek istedim, dolayısıyla var olanı yarattım.' Kendimi onlara tanıttım, onlar da beni tanıdılar. Öyleyse Tanrı, bizi, kendisini tanıyalım diye, kendisi için yarattı. ... Tanrı'nın bizim için bize olan sevgisine gelince: Bizler, onu, bizi mutluluğa ileten davranışlarla ve amaçlarımızla örtüşmeyen işlerden kurtulmakla tanıdık."⁵³

İbn Arabi'ye göre, tanrısal aşk konusunda asıl önemli olan, sevenin, karşıtları sevgisinde birleştirmesidir. Doğrusu bu, sevginin bir özelliğidir. İlgili özellik, aynı zamanda, doğal sevgi ile ruhsal sevgi arasındaki farkı da ifade eder. Bilinçli bir suje olan insan, sevgide karşıtları birleştirir; hayvanlar ise, yalnızca severler ve, insanın aksine, karşıtları birleştiremezler. İnsanın karşıtları birleştirmesinin nedeni, karşıtları özünde taşıyan Tanrı suretinde yaratılmış olmasıdır.⁵⁴ İbn Arabi, aşka ilişkin karşıtları birleştirme konusunda şu açıklamayı yapar: "Sevmenin gerekli bir niteliği, sevgiliyle birleşmeyi sevmedir. Sevmenin gerekli bir diğer niteliği ayrılığı seven sevgilinin sevdiğini sevmedir. Buna göre, seven ayrılığı sevse, bu tutumuyla, sevginin özüne aykırı davranmış olur. Çünkü sevgi, birlikteliği gerektirir. Seven birlikteliği sevse, bu tutumuyla da sevginin özüne aykırı davranmış olur. Çünkü seven, sevgilinin sevdiğini sever."⁵⁵ İbn Arabi'ye göre, karşıtları özünde birleştirmeyi başarabilen bir seven, aydınlanmış bir ruhla, Hakk'ı Hakk'ta sever. Karşıtları özünde birleştiremeyen, dolayısıyla da bedeninin ihtiraslarına yenilen bir seven, tam tersine, Hakk'ı Halk'ta sever.⁵⁶ İbn Arabi'nin genelde aşk, özelde tanrısal aşk söz konusu olduğunda, karşıtları birleştirmeye ve aşkın anlamını bu birleştirmede gördüğü açıkça anlaşılmaktadır.

⁵² Livingston, a.g.m., <http://cspar181.uah.edu/RbS/JOB/barth.html/>

⁵³ FM, II, s. 327.

⁵⁴ FM, II, s. 327.

⁵⁵ FM, II, s. 327.

⁵⁶ FM, II, s. 350.

İbn Arabi'nin tanrısal aşk konusundaki görüşlerine oldukça yakın bir çizgide seyrettiği anlaşılan Barth'ın da tanrısal aşk söz konusu olduğunda paradoksal konuştuğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Nitekim Barth'a göre, "Tanrı'nın aşkının paradoksu, mutlak anlamda yüce olan Tanrı'nın, yaratıklarına olan gösterişsiz bağımlılığı aracılığıyla, daha büyük bir zenginlik ve ün kazanmaktan ibarettir."⁵⁷ Bununla birlikte, Barth'ın tanrısal aşk konusunda paradoksal konuşması, ilgili konuda yapılan, "Tanrı'nın özgür aşkı, mağlup edilemez. Ancak, mağlup edilemez bir aşk, aktif olmakla birlikte, yine de objesini özgür bırakma gücüne sahip midir?"⁵⁸ şeklindeki sorudan da anlaşılacağı üzere, Tanrı ile *öteki* arasında kurulan ilişkinin zorunlu bir sonucudur.

Sonuç

Özlü bir biçimde ifade etmek gerekirse, bu yazımızda, iki önemli noktayı açıkladığımız kanısındayız: i- İbn Arabi'nin, paradoksal yazmayı bir metot olarak benimsediğini bir tespit olarak ileri sürmek. ii- Barth'ın, Tanrı ve doğrudan Tanrı'yla bağlantılı Tanrı'nın karşıtları özünde birleştirmesi, Tanrı'nın insanı Kendi suretinde yaratması, Tanrısal aşk gibi kimi konularda, paradoksal metodu kullanarak, İbn Arabi'nin düşüncelerine kıyasıya benzer düşünceler ileri sürdüğünü karşılaştırmalı örnekler ışığında aydınlatmak.

⁵⁷ Ronald Goetz, "The Karl Barth Centennial: An Appreciative Critique", http://www.religion-online.org/cgi-bin/researchd.dll/showarticle?item_id=1037/ (26.08.2003)

⁵⁸ Goetz, a.g.m., http://www.religion-online.org/cgi-bin/researchd.dll/showarticle?item_id=1037/

**THE PARADOXICAL TALKING ABOUT GOD: THE CASE OF
IBN ARABI AND KARL BARTH**

ABSTRACT

This article deals with the paradoxical talking about God, as it is formulated by Ibn Arabi and Karl Barth. In order to describe some similarities, their theory of paradoxical talking about God is philosophically examined. There are, in this context, some major similarities between both philosophers: Their paradoxical talking about God, the creation of man in the image of God, and their inclination to the divine love.

Key Words: God, paradox, talking about God.